

KELİME-İ TEVHÎDİ YAŞAMAK

İbn Receb el-Hanbelî (ö.795/1393)

Çev. ve Haz: Fetullah YILMAZ*

Özet

Bu risalede, İbn Receb el-Hanbelî (ö.795/1393) kelime-i tevhîdin anlam ve kapsamını bazı hadislerden yola çıkarak incelemekte, bu sözün özellikle hayata bakan yönünü ele almakta, meseleye ışık tutacak âyet, hadis ve selef ulemasının sözlerinden deliller getirmektedir. Yazar, “imân-amel” ilişkisine önemli bir bakış açısı getirmiştir. Müellif, eserini şiir ve menkıbelerle de süslemek suretiyle sevgiye vurgu yapmaktadır. Bu bakımdan risale, Akâid, Fıkıh ve Tasavvuf ilimlerini ortak bir noktada buluşturmaktadır. Eserin son kısmında müellif, kelime-i tevhîdin faziletlerini zikretmektedir.

Anahtar kavramlar: Kelime-i tevhid, iman, amel.

Abstract

In this work, the author Ibn Rajab al-Hanbali (d.795/1393) examined the meaning and content of kalimat at-tawheed depending on some hadiths. The author especially dealt with the aspect of kalimat at-tawheed that interests human life. He brought proofs from verses, traditions and words of scholars predecessor that throw lights on subject. The work gives an important viewpoint about relationship between faith and deed. The author beautified his work with poems and anecdotes and emphasized on love. In this regard, the work brings together Aqaed, Fiqh and Tasawwuf. Lastly, the author mentioned the virtues of kalimat at-tawheed.

Key Word: Kalimat at-tawheed, faith, deed.

Giriş

İbn Receb el-Hanbelî olarak şöhret bulan, Zeynuddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Ahmed b. Receb el-Bağdâdî'ye ait, “*Kelime-i Tevhîdi Yaşamak*” başlığıyla hazırladığımız risalenin orijinal adı, *Kelimetu'l-İhlâs ve Tahkîku Ma'nâhâ*'dır (el-Mektebû'l-İslâmî, Beyrut, 1399). Eser daha önce tercüme edilip yayımlanmasına rağmen, gerek bazı isimlerin yanlış tesbiti, gerekse bir çok kısmının çeviriye alınmaması gibi sebeplerle tarafımızdan yeniden çevrilmiştir.

Hadislerin tercümesinde, ilgili hadisin diğer rivayetleri de göz önüne alınmış, dipnotlarda gerekli görülen ilaveler yapılmıştır. Başlıklar, konunun işlenişi göz önünde bulundurularak ve okunma kolaylığı sağlamak maksadıyla

* Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku ABD Öğretim Üyesi

ilave edilmiştir. Ancak son kısımda müellife ait “Kelime-i Tevhîdin Faziletleri” başlığı korunmuştur.

I. Kelime-İ Tevhîdin Anlamı Ve Hayata Yansıması

A. Hadislerde Kelime-İ Tevhîd

Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

Ancak O’ndan yardım dileriz.

Buhârî ve Müslim’in Enes (r.a)’dan rivayet ettiği bir hadis şöyledir: Mu‘âz merkebin üzerinde, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) terkinde bulunuyordu. Resûlullah (s.a.s) buyurdu ki:

-“Ey Mu‘âz!”

-“Buyur ey Allah’ın Resûlü, emret!” diye karşılık verdi Mu‘âz. Resûlullah tekrar,

-“Yâ Mu‘âz!” diye seslendi. O da:

-“Buyur ey Allah’ın Resûlü, emret!” dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle sürdürdü konuşmasını:

-“Eğer bir kul, Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna şahitlik ederse, Allah ona cehennemi mutlaka haram kılar!” Enes dedi ki:

-“Yâ Resûlallah, izin verirseniz, bunu diğer insanlara söyleyeyim de sevinsinler!” Peygamberimiz:

-“Eğer böyle bir şey yaparsan, buna güvenir (ameli terk eder)ler.” karşılığını verdi. Daha sonra Muaz (r.a) bunu vefâtına yakın, bildirmemesi halinde günaha gireceği endişesiyle haber vermiştir¹.

Yine Buhârî ve Müslim, ‘İtbân b. Mâlik’ten Hazreti Peygamber (s.a.s)’in şöyle buyurduğunu naklederler:

“Allah; ‘Lâ ilâhe illallah’ diyen ve böyle demekle Allah’ın rızasını amaçlayan kişiyi cehenneme haram kılmıştır.”²

Müslim, *Sahîh*’inde Ebû Hureyre (r.a.) veya Ebû Saîd (r.a.)’den nakleder: *Tebûk Savaşı*’nda müslümanlar açıkla karşılaşmışlardı... Bunun üzerine Resulullah (s.a.s) deriden bir sergi getirilmesini istedi. Sergiyi yayarak, üzerine

¹ Buhârî, *İlim*, 49; Müslim, *İmân*, 10.

² Buhârî, *Salât*, 46; Müslim, *Mesâcid*, 48.

ihtiyaç fazlası olan azıklarını getirip koymalarını emir buyurdu. Kimisi bir avuç mısır, kimisi bir avuç hurma, kimisi de bir avuç ekmek parçası getirdi... Nihayet serginin üzerinde az bir miktar yiyecek birikti. Sonra Resûlullah (s.a.s) bereket için dua etti ve, “*Kaplarınızı doldurun!*” buyurdu. Oradakiler kaplarına doldurdular; hatta hiçbir kabı boş bırakmadılar. Doyuncaya kadar yediler. Yiyeceğin bir kısmı da arttı. Allah Resûlü (s.a.s) şöyle buyurdu:

*“Şâhitlik ederim ki, Allah’tan başka ilâh yoktur ve ben Allah’ın peygamberiyim. Eğer bir kul bunlarda şüphe etmeksizin Allah’a kavuşursa kesinlikle cennetten mahrum bırakılmaz.”*³

Yine Buhârî ve Müslim rivayet ediyorlar: Ebû Zerr (r.a) şöyle demiştir: “Resûlullah (s.a.s) buyurdu ki:

-Eğer bir kul, ‘Lâ ilâhe illallah’ der, sonra bu söz üzere ölürse, mutlaka cennete girer.

Dedim ki:

-Zina etse, hırsızlık yapsa da mı?

Resûlullah:

-Zina etse de, hırsızlık yapsa da, buyurdu.

Ben tekrar,

-Zina etse, hırsızlık yapsa da mı? dedim.

-Zina etse de, hırsızlık yapsa da! buyurdu.

Ben yine:

-Zina etse, hırsızlık yapsa da mı? dedim.

Efendimiz:

-Zina etse de, hırsızlık yapsa da, buyurdu.

Dördüncü kez sorduğumda:

-Hem de Ebû Zerr’in inadına! buyurdular.”

Sonra Ebû Zerr, “Ebû Zerr’in inadına?!” diyerek çıktı⁴.

³ Müslim, *Îmân*, 10.

⁴ Buhârî, *Libâs*, 24; Müslim, *Îman*, 40. Buhârî bu hadisin sonuna şu ilavede bulunmuştur: “*Bu durum, o kişinin ölüm anında veya daha öncesinde pişman olup tevbe etmesi şartına bağlıdır.*”

Müslim, ‘Ubâde b. Sâmit’in ölüm döşeginde şöyle dediğini nakleder: “*Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem’in şöyle buyurduğunu işittim: ‘Kim, Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın resûlü olduğuna şahitlik ederse, Allah ona cehennemi haram kılar.*”⁵

Yine Müslim, *Sahîh*’inde, ‘Ubâde b. Sâmit’in ölmeden önce şöyle dediğini nakleder: “*Resûlullah (s.a.s)’in şöyle buyurduğunu işittim: ‘Kim Allah’tan başka ilâh olmadığına, O’nun tek olup, ortağı bulunmadığına, Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna, İsâ’nın Allah’ın kulu, resûlü, Meryem’e ulaştırdığı (kün:ol!) kelimesi(nin eseri) ve O’ndan bir ruh olduğuna, cennet ve cehennemin hak olduğuna şahitlik ederse, Allah onu hangi amel üzere olursa olsun, cennete sokar.*”⁶

B. Hadislerin Değerlendirilmesi Ve Görüşler

Bu mânâda daha pek çok hadis bulunmaktadır. Hepsini zikretmekle konu uzar. Bu konudaki hadisler iki çeşittir:

Birincisi; “*kelime-i şehâdet*”i söyleyenlerin cennetten mahrum edilmeyip oraya gireceklerinden bahsedilen hadislerdir. Bu, açık bir mânâdır. Zira tevhîd ehlerinden hiç kimse, cehennemde ebedî kalmayacak, cehennem ateşi vâsıtasıyla günahlarından arandıktan sonra cennetten mahrum edilmeyecek ve oraya girebilecektir.

Ebû Zerr hadîsinin anlamı ise şudur: Kişide tevhîd bulunduğu takdirde zina ve hırsızlık onun cennete girmesini engellemeyecektir. Bu husus bir gerçek olup, burada şüpheyi mahal bulunmamaktadır. Burada, tevhid ehli olmakla birlikte o kişinin, zina ve hırsızlıktan dolayı azaba uğramayacağı anlamı da yoktur.

Bezzâr’ın *Müsned*’inde Ebû Hureyre’den Resûlullah (s.a.s)’in şöyle buyurduğu nakledilir: “*Kim Allah’tan başka ilâh yoktur derse, bu sözü, azaba uğrasa bile bir gün ona fayda verir.*”⁷

İkincisi; *Lâ ilâhe illallah* diyenlere Allah’ın cehennemi haram kılacağını ifade eden hadislerdir. Kimi âlimler bunu “*cehennemde ebedî kalmayı haram kılar*” şeklinde veya “*ehlinin ebedî kaldığı cehenneme haram kılar*” biçiminde yorumlamışlardır. Ebedî kalınacak yer ise, cehennemin en üst tabakası (derk-i a’lâ)’nın dışındaki tabakalardır. İşte bu en üst tabakaya, tevhîd ehlerinden isyankârların bir çoğu, işledikleri günahlar sebebiyle girecek, sonra şefâatçilerin şefâatıyla ve merhametlilerin en merhametlisi olan (Allah)’ın rahmetiyle çıkacaklardır.

Bu hadis-i şerifte Hâricîlerin, Mu’tezilenin, büyük günah işleyen kişinin ebedî Cehennem’de kalacakları yolundaki iddialarını red vardır. Bkz., Mirâs, Kâmil, *Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, DİB, Ankara 1982, c. 12, s. 102.

⁵ Müslim, *İman*, 10.

⁶ Müslim, *İman*, 10.

⁷ Taberânî, *el-Mu’cem’ul-Evsat*, c. 6, s. 274. Ayrıca bkz., Heysemî, *Mecma’uz-Zevâid*, c. 1, s. 17.

Buhârî ve Müslim'in rivayetine göre Allah Teâlâ kudsî hadiste şöyle buyurmuştur:

*“İzzet ve celâlime yemin olsun, ‘Lâ ilâhe illallah’ diyenleri cehennemden mutlaka çıkaracağım!”*⁸

1. Birinci Görüş: Kelime-i Tevhidin Şartları Olduğunu Öne Sürenler

Bir grup âlime göre bu hadislerde kastedilen; *“Lâ ilâhe illallah”* demenin cehennemden kurtularak, cennete girmeye vesîle olup bunu gerekli kılacağıdır. Fakat bu vesîlenin, istenen amaca ulaştırması, ancak engellerin kalkmasına ve şartlarının bulunmasına bağlıdır. Eğer onun şartlarından birisi bulunmaz ya da onu ortadan kaldıracak bir durum söz konusu olursa kelime-i tevhid, kendisini söyleyenin cehennemden kurtulup cennete girmesini sağlamayabilir. Bu, Hasan el-Basrî (ö.110/728) ve Vehb b. Münebbih'in (ö.127/745) görüşü olup, en kuvvetli görüştür.

Ferzadak (ö.105/723) hanımını defnederken, Hasan el-Basrî, Ferzadak'a der ki:

-Bu gün için ne hazırladın?

O da cevaben:

-Yetmiş yıldır ‘Lâ ilâhe illallah’a olan şahitliğimi! der.

Hasan:

-Bu çok güzel bir hazırlık! Ama ‘Lâ ilâhe illallah’ın bir takım şartları vardır. Ayrıca, namuslu kadınlara iftirâdan uzak dur!... ” diye karşılık verir.

Yine Hasan'a, *“Bazı insanlar ‘Lâ ilâhe illallah’ diyen kimsenin cennete gireceğini söylüyorlar. Bu konuda ne buyurursunuz?”* denildiğinde cevabı şu olur:

-Kim “Lâ ilâh illallah” der, bunun hak ve farzını yerine getirirse cennete girer!

Vehb b. Münebbih (ö.127/745), *“Cennetin anahtarı ‘Lâ ilâh illallah’ değil midir?”* diye soran birisine:

-“Elbette öyledir; fakat her anahtarın mutlaka dişleri de vardır. Eğer dişleri bulunan bir anahtarı getirirsen, kapı sana açılır. Aksi takdirde kapıyı açamazsın!” cevabını vermiştir.⁹

⁸ Buhârî, *Tevhîd*, 36; Müslim, *Îmân*, 84.

⁹ Buhârî, *Cenâiz*, 1.

Konuyla ilgili hadiste “*Cennetin anahtarı, ‘Lâ ilâhe illallah’ır.*”¹⁰ buyurulmuştur. İmam Ahmed *Müsned*’inde bunu munkatı¹¹ bir senedle rivayet etmiştir.

Muâz (r.a)’dan nakledildiğine göre kendisi şöyle demiştir:

“*Resûlullah (s.a.s.) bana dedi ki: ‘Sana Yemen halkı cennetin anahtarının ne olduğunu sorarsa, de ki: Allah’tan başka ilâh olmadığına şahitlik etmektir.*”¹²

Pek çok hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.)’in, cennete girmeyi sâlih amellere bağlaması, bahsettiğimiz görüşün doğru olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim, Buhârî ve Müslim; Ebû Eyyûb (r.a)’dan şunu nakletmiştir: Bir adam,

-“*Yâ Resûlallah, beni cennete götürecek bir amel söyler misiniz?*” dedi.

Hz. Peygamber (s.a.s.):

-“*Hiçbir şeyi ortak koşmadan Allah’a kulluk et, namazı dosdoğru kıl, zekâtı ver ve akrabalık bağlarını kesme!*” diye cevap verdi¹³.

Müslim’in, *Sahîh*’inde Ebû Hureyre’den naklettiğine göre bir adam Hazret-i Peygamber (s.a.s.)’e gelerek,

-“*Ya Resûlallah! Bana öyle bir amel söyle ki, yaptığımda cennete gideyim.*” der.

Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurur:

-“*Hiçbir şeyi ortak koşmadan Allah’a kulluk eder, farz namazı kılar, üzerine farz olan zekâtı verir ve Ramazan orucunu tutarsan cennete gidersin.*”

Bunun üzerine adam:

-“*Hayatımı elinde tutan Allah’a yemin olsun, bundan fazlasını yapmayacağım gibi, eksik de yapmayacağım!*” deyince, Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu:

-“*Kimi, cennet ehlinde birine bakmak sevindirecekse bu adama baksın!*”¹⁴

¹⁰ Ahmed, *Müsned*, c. 5, s. 242.

¹¹ İsnadında ittisal bulunmayan hadisleredir. Bununla birlikte Hadis usulü âlimlerinin çoğunluğuna göre daha çok isnadda tâbiünden sonra gelen ravisi düşmüş hadistir. Bkz., Uğur, Mücteba, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 270-271.

¹² İbn Hişâm, Abdülmelik Cemalüddin, *es-Siratü’n-Nebeviyye*, Mısır 1375/1955, c. 2, s. 590; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, Beyrut 1417, c. 8, s. 435.

¹³ Buhârî, *Zekât*, 1; Müslim, *İmân*, 4.

¹⁴ Buhârî, *Zekât*, 1; Müslim, *İmân*, 4.

Müsned'deki bir rivâyete göre Beşîr b. el-Hasâsiye diyor ki: “Hz. Peygamber (s.a.s)’e bey’at etmek üzere gittim. Bana, Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna şahitlik etmeyi, namaz kılmamı, zekât vermemi, İslam’ın öngördüğü şekilde hacca gitmemi, Ramazan ayında oruç tutmamı ve Allah yolunda cihad etmemi şart koştu. Dedim ki:

- ‘Yâ Resûlallah! Bunlardan ikisine, cihada ve zekâta gücüm yetmez. Çünkü dediklerine göre kim cihaddan arkasını dönerek kaçarsa, Allah’ın öfkesine mâruz kalır. Onun için ben cihada gittiğimde nefsimin korkmasından ve ölmek istememesinden endişe ediyorum. Zekâta gelince; Allah’a yemin olsun, benim sahip olduğum ancak ganimet ve ailemin süt kaynağı ve yük taşıyıcıları olan on devedir!’

Resûlullah (s.a.s) elimi tuttu, salladı ve,

-Cihad yok, zekât yok; peki sen ne ile cennete gireceksin?! buyurdu. Bunun üzerine dedim ki:

-Tamam, sana bey’at edeyim yâ Resûlallah!’ Böylece bütün şartları kabul ederek bey’at ettim.”¹⁵

İşte bu hadiste; tevhîd, namaz, oruç ve hacca birlikte cihâd ve zekât da cennete girmenin şartı olarak geçmektedir. Bunun bir benzeri Hz. Peygamber (s.a.s)’in şu hadisidir: “Allah’tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın kulu ve resûlü olduğuna şahitlik edinceye kadar insanlarla (müşriklerle) savaşmakla emrolundum!”¹⁶

Hz. Ömer (r.a) ve sahâbeden bir grup, bu hadisten, *kelime-i şehâdet* getirenlerin, sırf bu davranışlarıyla dünyadaki cezadan kurtulabileceği mânâsını çıkarmışlar, onun için de zekât vermeyenlerle savaş yapılması konusunda geri durmuşlardı. Fakat Ebu Bekr Sıddîk (r.a), “... Bunu yaptıklarında canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar; ancak onun hakkını vermek şartıyla; hesapları ise Allah’a âittir.”¹⁷ hadisine dayanarak onlarla savaşmaktan ancak *kelime-i şehâdetin* haklarını yerine getirmeleri halinde geri durulabileceği mânâsını çıkarmış ve “Zekât malın hakkıdır.” demiştir. İşte Sıddîk’ın anladığı budur. Nitekim onun anladığını, aralarında İbn Ömer, Enes ve başka sahâbîlerin (r.anhum) bulunduğu kişiler açıkça hadis olarak rivâyet edilmiştir. Buna göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Bana; Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed’in Allah’ın kulu ve resûlü olduğuna şahitlik edip, namazı dosdoğru kılincaya ve zekâtı verinceye kadar insanlarla (müşrikler) savaşma emri verildi.”¹⁸

¹⁵ Ahmed, *Müsned*, c. 5, s. 224; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, c. 2, s. 44.

¹⁶ Buhârî, *İmân*, 15; Müslim, *İmân*, 8.

¹⁷ Buhârî, *İmân*, 15; Müslim, *İmân*, 8.

¹⁸ Buhârî, *İmân*, 15; Müslim, *İmân*, 8.

Şu âyet-i kerime de buna delâlet etmektedir: “Eğer tövbe ederler, namazı kılar ve zekâtı verirlerse onları serbest bırakın!”¹⁹ Yine aynı şekilde şu âyet de buna delâlet eder: “Eğer tövbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse sizin din kardeşleriniz olurlar.”²⁰ Evet, şirkten tövbe etmek, ancak *tevhîd* ile mümkündür. Bunu takiben, din kardeşliği de, ancak tevhîdle birlikte farzları da edâ etmekle gerçekleşir. Hz. Ebû Bekir (r.a) bu hususu ashâba ifâde ettiğinde, onlar bu görüşün doğru olduğunu görerek onu benimsediler.

Dünyevî ceza ve yükümlülüklerin, mutlak olarak sadece *kelime-i şehâdetle* düşmeyeceği, hatta İslâm’ın haklarından birini ihlâl etmekle kişinin cezalandırılacağı bilinince, âhiretteki cezanın da aynı şekilde olduğu ortaya çıkar.

2. İkinci Görüş: Zaman Farkı ve Neshe Göre Değerlendirenler

Bir grup bilgine göre, başta zikredilen ve aynı anlama gelen diğer hadisler, farzlara, riayet edilmesi gereken şer’î kurallara ve hadlere (suçlar için belirlenen cezalara) ilişkin emirler indirilmeden önce söz konusu idi. İmam Zührî (ö.124/742) ve Sevrî (ö.161/778) gibi âlimler bu görüştedirler. Bu görüş, hakikaten doğru olmaktan uzaktır. Çünkü ilgili hadislerin çoğu *Medine*’de, farzlar ve hadler nâzil olduktan sonra vârid olmuştur. Birisinin ise, *Tebûk Gazvesi*’nde geçtiği naklediliyor ki, bu gazve, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in hayatının sonlarında olmuştur.

Bu görüşte olanlardan kimi, bu hadislerin *nesh* edildiğini söylüyor; kimisi de *muhkem*²¹ olduklarını savunmakla beraber, bazı şartlar (farzlar ve hadlere riâyet) ilâve ediyor. Bu ise, “*nas üzerine ziyâde/ilâvede bulunmak nesh midir, yoksa değil midir?*” meselesine varıyor ki, usûlcüler arasında bu husustaki tartışma meşhurdur²².

Sevrî (ö.161/778) ve başkaları, bunların *mensûh* (hükmü kaldırılmış) olduklarını açıklamışlar, nesh edenin (*nâsih*) ise, *farzlar* ve *hadler* olduğunu dile getirmişlerdir. Ancak onların “*nesh*”ten kasdı, “*beyân*” ve “*izâh*” olabilir. Çünkü selef, “*nesh*” kelimesini, bu gibi hallerde çokça kullanırdı. Böylece onların maksadları, “*Farzları ve hadleri bildiren âyetler ile birlikte, cehennemden kurtuluşun ve cennete girişin farzları yerine getirmeye ve haramlardan kaçınmaya bağlı bulunduğunun açıklık kazanmış olduğu*”nu ifade etmek olmaktadır. Böylece

¹⁹ Tevbe 9/5.

²⁰ Tevbe 9/11.

²¹ Muhkem: Neshe ihtimâli bulunmayan ve kesinlik ifâde eden nas/âyet, hadîs. Bkz., Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1998, s. 324.

²² Yani, bir takım amelleri şart koşan naslar, “Lâ ilâhe illallah” diyenlerin kurtulacaklarını ifade eden hadisleri nesh etmiş midir, yoksa böyle bir durumda nesh söz konusu değil midir? Nass üzerine ziyade meselesinde, ziyade olan nassın mahiyetiyle ilgili birkaç taksim yapılmış, bir takım görüşler öne sürülmüştür. Fakat genelde âlimlerin çoğuna göre “nass üzerine ziyade” nesh değildir. Çünkü “ziyade”, şer’î bir hükmü kaldırmaz. Hanefilere göre ise, nas üzerine ziyade nesh sayılır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Zerkeşî, Bedrüddin Muhammed b. Bahadır, *el-Bahru’l-muhît*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1421/2000, c. 3, s. 216-223; İbnü’s-Sâ’âtî, Ahmed b. ‘Alî, *Nihâyetü’l-vusûl ilâ ‘ilmi’l-usûl*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1425/2004, s. 232.

bu naslar, “mensûh” yani, “mübeyyen” (beyan edilmiş) ve “müfesser” (açıklanmış) hale gelmekte, hadler ve farzlarla ilgili naslar ise “nâsîh” yani, öncekilerin mânâsını “müfessir” (tefsir eden) ve açıklayan olmaktadır.

3. Üçüncü Görüş: İlgili Hadislere Mutlaklık ve Mukayyedlik Açısından Bakanlar

Bir grup ise şöyle düşünmektedir: Bu “mutlak (kayıtsız ve şartsız)” naslar, başka hadislerde “mukayyed (bir takım şartlarla kayıtlı)” olarak gelmiştir. Bazı rivayetlerde şu tür ifadeler de yer almaktadır: “Kim ‘samimi olarak (muhlisan)’ lâ ilâhe illallah, derse”²³, “yakînen inanarak”²⁴, “kalbi dilini, dili de kalbini tasdik eder bir şekilde”²⁵, “kalbinden gelerek”²⁶, “dili ona itaat etmiş, kalbi onunla mutmain olarak”²⁷ (kelime-i tevhîdi söylese cennete girer).

C. Kelime-İ Tevhidin Hakikati

Bütün bunlar kalbin ameline ve kelime-i şehâdetin mânâsını gerçekleştirip onun hakikatine ermesi, onu yaşaması gereğine bir işârettir. “Lâ ilâhe illallah” sözünü gerçekleştirmesi ise, kalbin sevgi, ümit, koku, tevekkül, yardım isteme, boyun eğme, yönelme, talepte bulunma... konularında Allah’tan başka hiçbir şeyi ilâh olarak tanımaması ile; “Hz. Muhammed, Allah’ın resûlüdür” sözünün hakikatine ermesi ise, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in diliyle Allah’ın din olarak buyurduklarının hâricinde hiçbir şekilde Allah’a kullukta bulunmaması ile olur.

Bu mânâ, açık bir şekilde Resûlullah (s.a.s.)’den hadîs olarak da rivâyet edilmiştir:

- “Kim ihlâslı bir şekilde ‘Lâ ilâhe illallah’ derse, cennete girer.”

- “Yâ Resûlallah, onun ihlâsı nedir?” diye sorulduğunda ise:

- “Bu sözün, seni Allah’ın haram kıldıklarından uzak tutmasıdır.” diye cevap verdiler²⁸.

Bu hadis, Enes b. Mâlik ve Zeyd b. Erkam’dan rivayet edilmiştir, fakat senedi *sahîh* değildir. Aynı şekilde Hasan’ın mürsel rivâyetlerinden olarak da nakledilmiştir.

1. İlâhın Anlamı

²³ Ahmed, *Müsned*, c. 2, s. 307; Beyhakî, *Şu‘abu’l-Îmân*, c. 1, s. 147; Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-Kebîr*, c. 20, s. 41.

²⁴ Müslim, *Îmân*, 10; Ahmed, *Müsned*, c. 4, s. 237.

²⁵ Ahmed, *Müsned*, c. 2, s. 307; Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-Kebîr*, c. 4, s. 127.

²⁶ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 434; Heysemî, *Mecma‘u’z-Zevâid*, c. 1, s. 15.

²⁷ Beyhakî, *Şu‘abu’l-Îmân*, c. 1, s. 41.

²⁸ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-Evsat*, c. 2, s. 56. Ayrıca bkz. Heysemî, *Mecma‘u’z-Zevâid*, c. 1, s. 18.

Bu mânânın tahkîk ve izâhı şöyledir: Kulun, “Allah’tan başka ilâh yoktur” demesi, kendisi için Allah’tan başka hiçbir ilâhın olmamasını gerektirir. “İlâh” ise; kendisine karşı heybet, iclâl, muhabbet, korku, ümit, tevekkül, istekte bulunma gibi duyguların beslendiği, kendisine yakarılan, itâat edilen ve isyan edilmeyen, demektir. Ve bütün bunlar ancak Allah için söz konusu olabilir; başkası buna lâıyk değildir. Onun için kim, *ilâh* olmanın hususiyetlerinden olan bu işlerden herhangi birisinde, herhangi bir mahlûku ortak ederse, bu onun ‘*Lâ ilâhe illallah*’ sözündeki samimiyetini lekelemiş, tevhîdinde bir eksiklik meydana gelmiş ve ortak koştığı ölçüde o mahluka kulluk etmiş olur.

İşte bütün bunlar şirkin şubelerindedir. Onun için, Allah’tan başkasına itâat ve ibâdet, başkasından korkmak veya ümit etmek, başka birine tevekkül etmek ve onun için amelde bulunmaktan kaynaklanan günahların bir çoğu, *küfür* ve *şirk* olarak değerlendirilmiştir. Meselâ; riyâyaya, Allah’tan başkasına yemin, tevekkül ve itimad etmeye, Allah ile mahlûku “*meşîet*” (*dileme*) hususunda eşit görüp, “Allah’ın ve falanın dilediği olur” demeye de “*şirk*” adı verilmiştir; “Benim için ancak Allah ve sen varsın” demek de aynı şekilde değerlendirilmiştir.

Uğursuzluk anlayışı, hoş görülme-yen rukyeler²⁹, kâhinlere gitmek ve dediklerini doğru kabul etmek gibi, tevhîde, zarar ve fayda verme konusunda sadece Allah’ın kudret sahibi olduğu inancına hâle getiren, leke süren şeyler aynı şekilde değerlendirildiği gibi, Allah’ın yasakladığı hususlarda nefsin arzularına uymak da tevhîdin bütünlüğünü zedeler. Onun için *din*; müslümanla savaşmak, kadına hayızlı iken veya arkadan yaklaşmak, içki içmek³⁰ gibi, nefsin hevâsından kaynaklanan günahların çoğunun *küfür* ve *şirk* olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar bunlar kişiyi dinden çıkarmıyorsa da bunlara küfür ve şirk denmiştir. Bu sebeple selef onlar hakkında, “*küfürden daha düşük seviyede bir küfür, şirkten daha alt seviyede bir şirk...*” demiştir.

“İlâh”, kendisine tâbi olunan *hevâ* anlamında da kullanılmıştır. Âyette, “*Hevâsını ilâh edineni gördün mü?*”³¹ buyrulmuştur. Hasan (ö.110/728) demiştir ki: “*O, öyle bir kimsedir ki, bir şeyi arzuladığında mutlaka onun peşine düşer.*” Katâde (ö.118/736) ise, “*O öyle bir kimsedir ki, bir şeyi arzuladı mı, onun peşine takılır; bir şeyi canı çekti mi de, ona yönelir ve kendisini bundan ne vera’ ne de takvâ alıkoyabilir!*”

Ebû Ümâme’den zayıf bir senedle rivâyet edildiğine göre, “*Allah katında; kendisinden başka gök kubbenin altında, tâbi olunan nefisten daha büyük olan ve kendisine kulluk yapılan bir ilâh yoktur.*”³² Başka bir hadiste ise, “*Lâ ilâhe illallah, kendisini söyleyenleri, onlar dünyâlarını dinlerine tercih eder hâle gelinceye kadar müdâfaa eder. Bu hâle geldikten sonra ‘lâ ilâhe illallah’*”

²⁹ Rukye: Afsunlamak, okuyup üfleyerek şifa dilemek. Bkz. Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1998, s. 388.

³⁰ “İçki haram kılındığı zaman Allah Resûlü’nün sahâbileri bunu birbirlerine bildirmek için yayıldılar ve şöyle dediler: ‘İçki yasaklandı ve şirke denk kılındı!’” Bkz., Taberânî, *Mu’cemu’l-Kebîr*, c. 12, s. 37; Hâkim, *Müstedrek*, c. 4, s. 160.

³¹ Câsiye 45/23.

³² Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, c. 8, s. 103.

dediklerinde bu onların yüzüne çarpılır ve denir ki: Siz yalan söylüyorsunuz!”³³ buyrulmuştur.

2. Kulluğun Anlamı

Yukarıdaki mânâyı şu *sahîh* hadis doğrulamaktadır: “*Dînârın kulu helâk olsun, dirhemın kulu perişan olsun, kadifenin kulu mahvolsun, hamîsanın (ipek ve yünden dokunmuş elbise) kölesinin altı üstüne gelsin, kendisine diken battığında onu dahi çıkarmasın!*”³⁴

İşte bu hadis, bir şeyi sevip ona itâat eden, onu talep edip kendine gâye edinen, onun için dostluk kuran ve onun için düşmanlıkta bulunanın, o şeyin kulu olduğuna ve söz konusu şeyin de o kişinin *ilâhı* ve *mabûdu* olduğuna delâlet etmektedir.

Yine aynı şekilde, Allah Teâlâ’nın; kendisine isyan hususunda şeytana itâat etmeyi, şeytana kulluk/ibâdet olarak isimlendirmesi de aynı gerçeği ifâde etmektedir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: “*Ey Âdemoğulları! Ben size, sakın şeytana kulluk etmeyin; çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır, diye and vermedim mi?!*”³⁵

Dostu İbrâhîm (a.s.)’ın, babasına söylediğini naklederek de, “*Babacığım, şeytana kulluk etme; çünkü şeytan Rahmân’a karşı âsi oldu.*”³⁶ buyurmuştur.

Kim Rahmân olan Allah’a *ubûdiyet* ve *tâatini* hakkıyla yerine getirmiyorsa, o şeytana kulluk yapıyordur. Ve şeytana kulluk etmekten, ancak Rahmân’a ihlâsla kulluk edenler kurtulabilir. Onlar, Allah Teâlâ’nın haklarında, “*Benim kullarım üzerinde senin hiçbir güç ve yetkin yoktur.*”³⁷ buyurduğu kullardır. Onlar “*Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur*” sözünün gereğini ortaya koymuş, bu sözde samimiyete ermiş, sözlerini fiilleriyle tasdik etmiş ve sevgi, ümit, haşyet, tâat ve tevekkülde Allah’tan başkasına iltifat etmemiş olanlardır. Onlar, “*Lâ ilâhe illallah*” derken sâdık olmuşlardır. Ve onlar Allah’ın gerçek kullarıdır.

Sadece diliyle ‘*Lâ ilâhe illallah*’ diyen, sonra Allah’a isyan ve emirlerine muhalefet ederek şeytana ve hevâsına itâat edenler ise, yaptıkları söylediklerini yalanlayan ve şeytana ve hevâsına itâat yolunda Allah’a isyân ettiği ölçüde tevâhidinin kemâlinden eksiltlenlerdir. “*Allah’tan bir yol gösterici olmadan kendi hevâsına uyan kimseden daha sapmış kim olabilir?!*”³⁸ “*Hevâya uyma, yoksa seni Allah’ın yolundan saptırır.*”³⁹

³³ Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid*, c. 7, s. 277.

³⁴ Buhârî, *Cihâd ve Siyer*, 69; İbn Mâce, *Zühd*, 8.

³⁵ Yâsîn 36/60.

³⁶ Meryem 19/44.

³⁷ İsrâ 17/65.

³⁸ Kasas 28/50.

³⁹ Sâd 38/26.

Sakın ha, sen sen ol, hevânın kulu olma, Allah'ın kulu ol! Çünkü hevâ, sâhibini cehenneme atar. “Birbirinden ayrı bir sürü rabler mi daha iyi, yoksa gücüne karşı konulamaz (kakhâr) olan bir tek Allah mı?”⁴⁰

Evet, dirhemın kulu helâk olmuştur, dinarın kölesi perişan olmuştur. Vallâhi, yarın Allah'ın azabından ancak, sadece Allah'a kulluğu gerçek mânâda yapanlar ve O'ndan başka hiçbir şeye iltifât etmeyenler kurtulacaktır. Kim ibâdet ettiği, kullukta bulunduğu Allah'ın bir olduğunu biliyorsa, kullukta da onun birliğini ispat etmeli, sadece ona kulluk yapmalı ve “*Rabbine kullukta hiçbir şeyi ortak koşmamalıdır.*”⁴¹

Âriflerden biri bir dağın üzerinde arkadaşlarına bir şeyler anlatıyordu. Bir ara dedi ki: “Her şeyden kendini tecrit edip sadece ve sadece tek bir ilâha yönelmedikçe hiç kimse murâdına ulaşamayacaktır!” Bunun üzerine hâli değişti ve titremeye başladı. Arkadaşları kayaların âdeta toz haline geldiğini gördüler. Bir müddet bu durumda kaldı. Uyanıp kendine geldiğinde sanki kabrinden dirilip kalkmış gibiydi.⁴²

D. Kelime-İ Tevhîd Ve Sevgi

1. İlâhî Sevgi

“*Lâ ilâhe illallah*” sözü, bunu söyleyenin Allah'tan başkasını sevmemesini gerektirir. Çünkü “*ilâh*”; sevgi, korku, ümit... bakımlarından, kendisine isyan edilmeyen, itâat edilen demektir. Ayrıca, sevdiğinin sevdiği şeyi sevmek ve onun sevmediğine muhabbet beslememek de sevginin tamamlayıcı unsurlarındandır. Onun için Allah'ın sevmediği bir şeyi seven veya O'nun sevdiği bir şeyi sevmeyenin, “*Allah'tan başka ilâh yoktur*” sözündeki samimiyeti kemale ermemiştir. Hatta onun içinde, Allah'ın sevmediğini sevdiği, sevdiği şeyi sevmediği ölçüde gizli şirk bulunur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “*Onlar, Allah'ı gazablandıran şeye uydular ve O'nu razı edecek şeyleri çirkin karşıladılar. Bundan dolayı Allah, onların amellerini boşa çıkardı.*”⁴³

Leys (ö.175/791), Mücâhid'den (ö.100/718), “*Bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar.*”⁴⁴ âyetinin, “*Benden başkasını sevmezler.*” anlamına geldiğini nakleder.

Hâkim, *Sahîh*'inde Hz. Âişe (r.anha)'dan Resûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu nakleder: “*Bu ümmette şirk, zifiri karanlık bir gecede karıncanın taşın üzerinde gezinmesinden daha gizlidir. Şirkin en küçüğü ise, zulüm adına bir şeyi sevmen veya adâletten olan bir şeyi sevmemendir. Zâten bu din sevmek ve*

⁴⁰ Yûsuf 12/39.

⁴¹ Kehf 18/110.

⁴² İbnu'l-Cevzî, *Sıfatı's-Safve*, c. 4, s. 336.

⁴³ Muhammed 47/28.

⁴⁴ Nûr 24/55.

*buğzetmekten başka nedir ki? Yüce Allah, 'De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin.'*⁴⁵ *buyurmuştur.'*⁴⁶ Bu hadis, Allah'ın hoş görmediği şeyi sevmenin ve O'nun sevdiği şeyi sevmemenin hevâya uymak olduğuna delildir. Hevâ için dostluk ve düşmanlıkta bulunmak da gizli şirkendir.

Hasan demiştir ki: *"Bil ki, sen kendisine itâati sevmekle Allah'ı sevmiş olmazsın."* Zünnûn Mısırî (ö.245/859)'ye birisi, *"Rabbimi ne zaman sevmiş olurum?"* diye sorunca, *"O'nu öfkeliendiren şey senin katında sabırdan daha acı olduğu zaman."* diye cevap verir. Bısr b. es-Seriy (ö.196/812) ise, *"Sevdiğini kızdıran şeyi sevmen, sevginin olmadığı bir göstergesidir."* der. Ebû Yakûb en-Nehrecûrî (ö.330/942) de, *"Allah'ı sevdiğini iddiâ ettiği halde, O'nun emrine uymayanın bu iddiâsı bâtıldır."* demiştir. Yahyâ b. Muâz (ö.258/871) da, *"Allah'ı sevdiğini iddiâ etmesine rağmen, O'nun hudûdunu korumayan, bu dâvâsında sâdik değildir."* demiştir. Ruveyym (ö.303/915), *"Sevgi; bütün hâllerde rızadır, O'nun emrine uygun hareket etmektir."* demiş ve şu şiiri okumuştur:

"Eğer bana, öl desen, başım, gözüm üstüne derim;

Ölümü getirene, hoş geldin, sefâ geldin derim."

*"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin."*⁴⁷ âyeti de aynı mânâyı ifade etmektedir. Hasan der ki: *"Allah Resûlü (s.as.)'in ashâbı, 'Biz Rabbimizi çok seviyorduk; Allah da kendi sevgisi için bir işaret belirlemek istedi ve bu âyeti indirdi.' demişlerdir."*

2. Peygamber Sevgisi

Buradan anlaşılmaktadır ki, *"Allah'tan başka ilâhın olmadığı"*na şahitlik etmek, ancak *"Hazret-i Muhammed'in, Allah'ın peygamberi olduğu"*na şehâdet etmekle tamamlanır. Çünkü Allah sevgisinin; ancak Allah'ın sevdiğini sevmek, sevmeklerine de muhabbet beslememekle tamam olduğu anlaşıldığına göre, Allah'ın sevdiği ve hoşlanmadığı şeylerin bilgisine ancak Allah'ın sevdiği ve sevmeyişi şeyleri O'ndan alarak tebliğ eden Hz. Muhammed (s.a.s.) vâsıtasıyla ulaşabileceği açıktır. Buna göre, sevdiği şeyleri yerine getirmek, hoşlanmadıklarından da uzak durmak gerekmektedir.

Hâl böyle olunca, Allah'ı sevmek, O'nun Peygamberini (s.a.s.) de sevmeyi, tasdik etmeyi ve kendisine uymayı gerektirmektedir. Bunun için Yüce Allah, şu âyette kendi sevgisi ile Resûlünün sevgisini bir arada zikretmiştir: *"De ki: Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden evler, sizlere Allah'tan, O'nun Resûlü'nden ve O'nun yolunda cihad etmekten*

⁴⁵ Âl-i İmrân3 /31.

⁴⁶ Hâkim, *Müstedrek*, c. 2, s. 319 (Hd.no: 3148); Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl*, c. 4, s. 147; Deylemî, *el-Firdevs*, c. 2, s. 376 (Hd.no:3674).

⁴⁷ Âl-i İmrân3 /31.

daha sevimli ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah, fâsıklar topluluğuna hidayet vermez."⁴⁸

Nitekim pek çok yerde de, Allah kendisine itâat ile Peygamberine (s.a.s) itâati yan yana zikretmiştir. Resûlullah (s.a.s.) de şöyle buyurmuştur: "*Şu üç şey kimde bulunursa, o kişi imânın tadına varır: Allah ve Resûlünü diğer bütün şeylerden daha çok sevmek, insanları ancak Allah için sevmek ve ateşe atılmayı nasıl istemiyorsa, Allah, kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar ona dönmeyi hiç istememek.*"⁴⁹

3. Sevginin Bedeni Kuşatması: Teslimiyet

Hz. Musa (a.s.) dönemindeki sihirbazların hâli işte buydu: Kalplerinde ilâhî sevgi yerleşince, Firavun'a, "*Elinden geleni yap!*"⁵⁰ diyerek canlarını gönülden fedâ ettiler. Muhabbet kalpte yerleşti mi, organlar Rabbe itâate yönelmekten başka yol bulamaz. İşte bu, Buhârî'nin *Sahîh*'inde rivayet ettiği kudsî hadîsin mânâsıdır: "*... Kulum bana nâfilelerle de yaklaşmaya devam eder; tâ ki onu severim. Onu sevdiğimde, işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum...*"⁵¹ Denmiştir ki, bazı rivâyetlerde, "*... Artık benimle görür, benimle görür, benimle yürür...*"⁵² şeklinde geçer. Bunun mânâsı şudur: Allah'ın muhabbeti kalbi doldurup, her tarafını kapladığında, organlar sadece Rabbin râzı olacağı davranışlara yönelir, nefis o zaman kendi irâde ve hevâsını terk ederek Mevlâsının irâdesi karşısında itminâna kavuşur, ona teslim olur.

İşte sen de, kendi isteklerinden geçerek, Allah'ın irâdesine yönel ve O'na kulluk et; sakın kendi arzularını O'nun muradının önüne geçirme. Çünkü kim, kendi arzusunu öne geçirerek kulluk yaparsa, o, Allah'a "bir yönden" kulluk yapanlardandır; "*kendisine bir iyilik dokunursa buna çok memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir (dinden yüz çevirir). O kimse dünyayı da, âhireti de kaybetmiştir.*"⁵³ Oysa ne zaman ki, mârifet ve muhabbet kuvvet bulur, işte o zaman kişi Mevlâsının irâde ettiğinden başkasını istemez.

Önceki kitaplardan birinde geçtiğine göre, "*Kim Allah'ı severse, kendisi için O'nun rızâsından daha çok tercihe şâyân bir şey olmaz. Kim de dünyayı severse, onun için nefsinin arzusundan daha öncelikli hiçbir şey olmaz.*"⁵⁴

İbn Ebi'd-Dünya'nın Hasan'dan rivâyet ettiğine göre, o şöyle demiştir: "*Allah'a itâat üzere mi, yoksa isyan üzere mi olduğunu düşünmeden, gözümler bakmadım, dilimle konuşmadım, elimle tutmadım, ayaklarım üzerine*

⁴⁸ Tevbe 9/24.

⁴⁹ Buhârî, *Îmân*, 8; Müslim, *Îmân*, 15; Nesâî, *Îmân*, 3; İbn Mâce, *Fiten*, 23.

⁵⁰ Tâhâ 20/72.

⁵¹ Buhârî, *Rikâk*, 38.

⁵² Hakîm Tirmizi, *Nevâdiru'l-Usûl*, c. 1, s. 265; 'Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, c. 11, s. 344.

⁵³ Hac 22/11.

⁵⁴ Rivâyete göre Vehb b. Münebbih (rh.a) şöyle demiştir: "*Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ (a.s)'a indirdiklerinin arasında şunu gördüm: 'Kim dünyayı severse Allah ona buğz eder. Kim dünyayı sevmese Allah onu sever. Dünyayı yücelteni Allah alçaltır; dünyayı büyük görmeyeni Allah yüceltir.'*" Bkz., Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, c. 3, s. 560.

doğrulmadım. Eğer tâat ise, ilerledim; mâsiyet ise geri durdum.” İşte bu, sevgilerinde sâdik olanların seçkinlerinin hâlidir. Allah size merhamet etsin; bunun, tevhîdin ince sırlarından olduğunu anlayın.

Hazret-i Peygamber (s.a.s.), *Medine*'ye geldiğinde irâd ettiği hutbede, “*Allah'ı bütün kalbinizle seviniz!*”⁵⁵ derken bu makâma işâret buyurmuştur. Bunu İbn İshâk ve başkaları zikretmiştir.

Bir insanın kalbi Allah sevgisiyle dolarsa, orada nefis ve hevânın isteklerine girecek boş yer kalmaz. Şâir şu şiiriyle buna işâret etmektedir:

Gidiyorum, mühürlemişim kalbimi sevginle,

Senden başkası orada yerleşmesin diye.

Gücüm yetseydi, gözümü yumardım

Ve seni görünceye kadar bakmazdım.

Seni seviyorum, bir kısmımla değil, her şeyimle;

Senin sevgin bende hiç hareket bırakmasa da.

Seven vardır, ayrılık anında vecde kapılır;

Kimisi de, ona vecdde iştirak ettiğini savunur.

Gözyaşları yanaklardan aşağı süzülüründe,

Gerçekten ağlayanla, ağlar görünen belli olur.

Ağlayan; aşktan erir gider

Şikâyetlenen de, hevâya kapılır.

Sevende nefisine ait bir haz kaldıkça, artık onun elinde muhabbete dâir ne varsa hiçbirini iddiâdan öteye geçemez. Seven ancak, kendinden tamâmen fâni olan ve sevdiğinde bekâ bulan, “*Benimle iştirir, benimle görür.*” sırrına erendir. “*Kalb, Rabbin evidir.*”⁵⁶

İsrâiliyâтта geçtiğine göre, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “*Ne göğe, ne de yere sığarım; ancak mümin kululumun kalbine sığarım.*”⁵⁷ Ne zaman kalpte Allah'tan başkası bulunsa, şu bilinmelidir ki, “*Allah, ortak koşulanlar arasında ortaklıktan en müstağni olandır.*”⁵⁸ Ve O, hevâ putlarıyla bir arada

⁵⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, Beyrut 1411, c. 3, s. 30.

⁵⁶ ‘Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, c. 2, s. 129.

⁵⁷ ‘Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, c. 2, s. 255.

⁵⁸ Müslim, *Zühd*, 6; Tirmizî, *Tefsîr*, 19; İbn Mâce, *Zühd*, 21.

bulundurulmaya/onların kendisiyle boy ölçüşmesine aslâ râzı olmaz. Cenâb-ı Hak çok kıskançtır; kendisinden başka bir şeyin mümin kulunun kalbine yerleşmesini veya râzı olduğu şeyde başkasının bulunmasını kıskanır⁵⁹.

Sizi uzaklaştırmak istedik, fakat siz karışınca,

Uzaklaştınız bizden, o tarafa yöneldiğiniz ölçüde.

Size, kalpte bizden başkasına yer vermeyin dedik;

Siz başkalarını yerleştirdiniz; siz bizden değilsiniz.

4. Kurtuluşun Yolu: Kalb-i Selîm

Yarın, Allah'ın huzuruna, içinde O'ndan başkasının bulunmadığı bir kalple gelenlerden başkası kurtulamayacak. Yüce Allah buyuruyor: *“O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a “kalb-i selîm” ile gelenler fayda görür.”*⁶⁰ Kalb-i selîm, ilâhî düsturlara muhâlefet kirlerinden temizlenmiş kalptir. Kerih şeylerle kirlenmiş olan kalbe gelince, o, Kuddûs'ün huzuruna yaklaşmaya lââyık değildir; tâ ki, azâbın körüğünde temizleninceye kadar. Pislikler kendisinden gidince, işte o zaman ilâhî yakınlığa uygun hâle gelir. *“Şüphesiz Allah temizdir ve ancak temiz olanı kabul eder.”*⁶¹ Onun içindir ki, ilk önce temiz kalpler ilâhî yakınlığa liyâkat kazanırlar. *“Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurduunun sonu (cennet) ne güzel!”*⁶² *“Selam üzerinize olsun, hoş ve temiz geldiniz. Ebedi kalmak üzere buraya girin.”*⁶³ *“Melekler, güzellikle canlarını aldıklarında, ‘Selam size! Yaptıklarınıza karşılık olmak üzere cennete girin’ derler.”*⁶⁴

Kim ki, işlediği kötülüklerden dolayı bugün kalbini hüzün ateşiyle veya Sevgili'ye kavuşma şevkiyle yakmazsa, cehennem ateşi onun için daha şiddetli olacaktır. Cehennem ateşiyle temizlenmeye sadece, tevhîdi gerçekleştirenler ve onun haklarını yerine getirenlerin ihtiyâcı olmayacaktır.

5. Kalbin Lekelenmesi: Riyâ ve Hevâya Uymak

Tevhîd ehlinde cehennem ateşinde ilk yanacaklar, amelleriyle gösteriş yapanlardır. Bunların ilki de, riyâ için ilimle uğraşan âlim, gösteriş için cihâd eden mücâhid ve yine riyâ amacıyla tasaddukta bulunan zengindir. Çünkü riyânın azı da şirktir.

Riyâkâr, Yaratıcı'nın azametini bildiğinden değil, tam aksine, bilmediği için bakışlarını yaratılanlara, halka çevirmiştir. Kendisi için rüşvet almak

⁵⁹ Krş. Heysemî, *Mecma 'u 'z-Zevâid*, c. 4, s. 327 vd.; 'Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, c. 1, s. 260.

⁶⁰ Şuarâ 26/88-89.

⁶¹ Müslim, *Zekât*, 19; Tirmizî, *Tefsîr*, 3; Ahmed, *Müsned*, c. 2, s. 328.

⁶² Ra'd 13/24.

⁶³ Zümer 39/73.

⁶⁴ Nahl 16/32.

amacıyla sultan adına sahte imza düzenler ve kendisinin sultanın has adamlarından olduğu zannını verir. Oysa o, sultanı tam olarak tanımamaktadır. Mürâî, tedâvüle sokmak için sahte paranın üzerine sultanın adını nakşeder. Hâlbuki kalp parayla ancak, hakikîsini sahtesinden ayıramayanı kandırabilir. Riyâkârlardan sonra cehenneme şehvet ehli ve hevâlarına uyan ve Mevlâlarına isyan eden, hevâlarının köleleri girer.

Allah'ın gerçek kullarına gelince, onlara şöyle denecektir: *“Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. Artık kullarımın arasına katıl ve cennetime gir.”*⁶⁵

6. Cehennem Ne İle Söner?

Cehennem, tevhîd ehlinin imanlarının nuruyla söner. Hadiste geçtiğine göre cehennem mü'mine, *“Geç ey mü'min, nûrun alevimi söndürdü!”* diyecektir.⁶⁶

Müsned'de Câbir'den nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *“Oraya girmeyen hiçbir iyi ve kötü kimse kalmayacak. Fakat orası, tıpkı İbrâhîm'e olduğu gibi, müminlere serin ve selâmetli olacak. Hatta onlardan kaynaklanan serinlikten dolayı cehennem bağıracaktır.”*⁶⁷

İşte bu, sevgilinin vârislerine Halîl İbrâhîm (a.s.)'ın hâlinden kalan mirastır. Sevenlerin kalbindeki muhabbet ateşinden cehennem ateşi korkar.

Cüneyd şöyle demiştir: *“Cehennem ateşi dedi ki: ‘Yâ Rabbi, sana itâat etmeyecek olsaydım, bana benden daha şiddetli bir şeyle azap eder miydin?’ Yüce Allah, ‘Sana en büyük ateşimi musallat ederdim.’ buyurdu. ‘Benden daha büyük ve daha şiddetli bir ateş mi var?’ diye sorunca da, Allah, ‘Evet; muhabbetimin ateşi. Onu, inanan dostlarımın kalplerine yerleştirdim.’ diye cevap verdi.”*

Ey deveci, birazcık eyle onu benim için;

Bir bakışla olsun nasipleneyim, bundan az ne var!

Sevenin kalbinde aşk ateşi vardır;

Aşk ateşi cehennem ateşinden daha sıcaktır.

Şâyet sevenlerin göz yaşları vecdin harâretini biraz olsun söndürmeseydi, kederden yanıp kül olurlardı.

Bırakın onu, gözyaşlarıyla söndürsün,

Kavrulmuş ciğerin üzerindeki harâreti, bırakın onu, bırakın.

⁶⁵ Fecr 89/27-30.

⁶⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c. 22, s. 258; Beyhakî, *Şu'abu'l-Îmân*, c. 1, s. 340.

⁶⁷ Ahmed, *Müsned*, c. 3, s. 328; Hâkim, *Müstedrek*, c. 4, s. 630.

Âriflerden biri şöyle diyordu: “*Ne kadar garip: Kalbimde sönmeyen bir ateş gibi, Rabbime olan iştiyâka rağmen, ben hâlâ sizin aranızda yaşıyorum!*”⁶⁸

Sevgi ateşi gibi bir ateş görmedim,

Ocağından uzaklaştıkça yanışı artan!

7. Yegâne Dert

Âriflerin, Mevlâlarından başka bir şeyle meşgûl olmaları söz konusu olmadığı gibi, başka şeyin derdinde de değildirlir. Hadiste buyrulmuştur ki: “*Kim, Allah’tan başkasını dert edinerek sabahlarsa, artık Allah ile bir ilgisi kalmamıştır.*”⁶⁹ Âriflerden birisi de şöyle demiştir: “*Kim dostu için başka bir şeyi dert edindiğini söylerse, onun dediğini doğru kabul etme!*” Dâvûd et-Tâî (ö.161/777) diyordu ki: “*Senin endişen bütün tasaları iptal etti. Benimle uykusuzluğun arasına girdi. Sana nazar etmeye olan şevkim, benden lezzetleri aldı götürdü, şehvetlerden beni uzaklaştırdı. Artık ben senin hapishânendeyim, ey Kerîm!*”

Ondan başkasıyla neden meşgul olayım ki?

Kalbini onun arzusundan alıkoyan şey azarı gerektirir.

Eğer o darılırsa, umutlarım boşa çıkarsa ne yaparım?

Benim bir bedelim var, ama onun bir bedeli yok!

D. Tevhîd Ehlinin Cehenneme Girmesi

Kardeşlerim! Eğer yukarıda anlatılan mânâyı kavrarırsanız, Salât u selâm Sâhibinin, “*Kim kalbinden gelerek ‘Lâ ilâhe illallah’ derse, Allah ona cehennemi haram kılar.*”⁷⁰ sözünün ne mânâyâ geldiğini anlarsınız.

Bu sözü söyleyenlerden cehenneme girenlere gelince, bu, onların bunu söylerken samimiyetlerinin azlığından ileri gelmektedir. Çünkü bu söz, sâdık olarak söylendiğinde kalb, Allah’tan başka her şeyden arınmış olur. Yok, eğer kalpte Allah’tan başka şeylerin izi kalmaya devam ederse bu, kişinin o sözde tam sâdık olmamasından kaynaklanır.

⁶⁸ Muhammed b. Bekkâr anlatıyor: “Mekke’de iken yanımızda âbid bir kadın vardı. Her saatte bir çılgılık atıyordu. Bir gün kendisine dedik ki: ‘Başka kimsede bulunmayan bir hal görüyoruz sende. Eğer hasta isen seni tedavi edelim!’ Bunun üzerine kadın ağladı ve şöyle dedi: ‘Benim bu hastalığımı kim tedavi edecek ki?! Kalbimi yaralayan, hasta eden zaten onun tedavisini düşünmek değil mi? Ne kadar garip: Kalbimde sönmeyen bir ateş gibi, Rabbime olan iştiyâka rağmen, ben hâlâ sizin aranızda yaşıyorum! Hastalığının ilacına, ağlamamak için beni mutlu edecek bir şey bulamadığım şu diyarda uzun hüznün pişirdiği bir kalbin şifasına sahip olan Doktor’un yanına gidinceye kadar da bu, devam edecek!’ İbnu’l-Cevzî, *Sıfatı’s-Safve*, c. 2, s. 281-282.

⁶⁹ Hâkim, *Müstedrek*, c. 4, s. 356; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, c. 1, s. 151.

⁷⁰ Buhârî, *İlm*, 49; Müslim, *İmân*, 10.

Kim samimi olarak *'Lâ ilâhe illallah'* derse, Allah'tan başkasını sevmez, O'dan başkasını ümit etmez, O'ndan başka hiçbir şeyden korkmaz, O'ndan başkasına tevekkül etmez, artık kendi nefis ve hevâsına âit eser nâmına onda hiçbir şey kalmaz.

E. Günahlar, Musibet Ve Tövbe

Bununla beraber, seven kişiden günahsız olmasının (*ismet*) istendiğini zannetmeyiniz. O ancak, her hatâ yaptığında, bu kusûru telâfi etmekle mükelleftir.

Zeyd b. Eslem (ö.136/753) demiştir ki: *"Allah kulunu sever; bu sevgi öyle bir sınıra ulaşır ki, Allah ona, 'Git, istediğini yap, ben seni bağışladım,' der."* Şa'bî (ö.103/712) ise şöyle der: *"Allah bir kulu sevdiğinde, ona hiçbir günah zarar vermez."* Bu sözlerin açıklaması şöyledir: Allah Teâlâ, kendisini seveni bir şekilde korur. Bu kul ne zaman hevânın dipsiz çukuruna kaysa, elinden tutar, kurtuluşun tepesine çıkarır. Ona tövbeyi kolaylaştırır ve hatânın çirkinliğine onun dikkatini çeker. İşlediği günahlara kefaret olacak musîbetlere mübtelâ eder. Böylece kul, özür dilemeye, istiğfara koşar.

Bir kudsî hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Beni zikredenler, benim meclisimin ehlidir; bana tâatte bulunanlar, lûtfuma lâyık olanlardır; bana isyan edenleri rahmetimden ümitsiz kılmam. Tövbe ederlerse, onların sevgilisi olurum; tövbe etmezlerse, onların doktoru olur, kusurlarından arındırmak için onları musîbetlere mübtelâ ederim."*⁷¹

Müslim'in *Sahîh*'inde, Câbir'den, Hazreti Peygamber (s.a.s.)'in şöyle buyurduğu nakledilir: *"Körük nasıl demirin pisliğini gideriyorsa sıtma hastalığı da, âdem oğullarının günahlarını öylece giderir."*⁷²

Müsned'de ve İbn Hibbân'ın *Sahîh*'inde Abdullah b. Muğaffel'in şöyle anlattığı rivayet ediliyor: *"Bir adam, bir kadınla karşılaştı. Kadın câhiliye devrinde fâhişe idi. Adam onunla oynamaya başladı. Sonunda elini ona uzattı. Kadın, 'Sakin ha! Allah şirki kaldırmış, İslâm'ı getirmiştir.' dedi. Bunun üzerine adam onu bıraktı. Giderken kadına bakmak için arkasına dönüp bakmaya başladı. Nihayet yüzünü bir duvara çarptı. Gelip olanları Resûlullah (s.a.s.)'e anlattı. Hz. Peygamber, 'Sen, Allah'ın, hakkında hayır murad ettiği bir kulsun.' dedi ve sonra şöyle buyurdu: 'Allah bir kuluna hayır irâde ettiğinde, günahının cezasını geciktirmez. Şer murad ettiğinde ise, onun günahlarını, karşılığını tam olarak vermek için, kıyamet gününe saklar.'" ⁷³*

⁷¹ Bu rivayetin kaynağı bulunamamıştır. Fakat İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye gibi bir çok âlim tarafından anlamca doğru bulunmasından dolayı bu hadis kaynak verilmeden zikredilmiştir. Mesela bkz. İbn Teymiyye, *Minhâcû's-Sünne*, Riyad 1406/1986, c. 6, s. 210; İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Vâbilü's-sayyib*, Kâhire 1999, s. 66.

⁷² Müslim, *Birr*, 14.

⁷³ Ahmed, *Müsned*, c. 4, s. 87; İbn Hibbân, *Sahîh*, c. 7, s. 171; Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, c. 7, s. 154.

Ey insanlar! Kalpleriniz temizlik aslı üzeredir. Fakat üzerine günah pisliklerinin damlaları isâbet etmiştir. Onun üstüne birazcık gözyaşı serpin ki, temizlensin. Nefislerinizi hevânın emzirmesinden kesin; çünkü perhiz ilaçların başıdır. Ne zaman sizden, alıştığı şeyleri isterse, ona, bu kadının, yüzü kanayan adama dediklerini söyleyin: Allah şirki kaldırdı ve İslâm'ı getirdi. İslâm ise, teslim olmayı ve itâat ve kulluğa boyun eğmeyi gerektirir.

*“Rabbimiz Allah'tır, diyen ve sonra dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”*⁷⁴ övgüsünü nefsinize hatırlatınız ki, dosdoğru olmayı arzular olsun.

Nefsinize *“şah damarından daha yakın”*⁷⁵ olanın onun her hâlden haberdâr olduğunu bildirin. Belki bu şekilde, O'nun yakınlığından ve bakıyor olmasından hayâ eder. *“Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?”*⁷⁶ *“Şüphesiz Rabbin her an gözetlemededir.”*⁷⁷

Bir adam çölde bir kadınla bir gece birlikte olmak istedi. Fakat kadın kabul etmedi. Ona, *“Bizi yıldızlardan başkası görmüyor!”* deyince, kadın şöyle cevap verdi: *“Peki, o yıldızları yaratan nerede?!”*

Yine bir adam bir kadınla birlikte olmak için onu zorladı ve kapıları kilitlemesini emretti. Ona, *“Kapatılmayan bir kapı kaldı mı?”* diye sorunca, kadın, *“Evet, Allah ile bizim aramızdaki kapı!”* dedi. Bunun üzerine adam vazgeçti.

Âriflerden biri, bir adamı bir kadınla meşru olmayan bir iş için konuşurken görür. Onlara, *“Allah ikinizi de görüyor! Bizim de, sizin de ayıplarımızı örtsün!”* der.

Cüneyd'e (ö.279/909), *“Gözün haramdan sakınması nasıl sağlanabilir?”* diye sorulunca, *“Allah'ın sana olan bakişının, senin baktığın kişiye yönelen nazarından daha hızlı ve önce olduğunu bilmenle.”* diye cevap verir.

Muhâsibî (ö.243/857) der ki: *“Murâkabe; kalbin, Rabbin yakınlığını bilmesidir. Marîfetullah ne kadar güçlü olursa, O'nun yakınlığı ve nazarı karşısında hayâ da o kadar güçlü olur.”*

Hız. Peygamber (s.a.s.) bir adama, kavminden olan ve yanından ayrılmayan sâlih bir kişiden nasıl hayâ ediyorsa, Allah'tan da öyle hayâ etmesini tavsiye buyurmuştur.⁷⁸

⁷⁴ Ahkâf 46/13.

⁷⁵ Bkz. Kâf 50/16.

⁷⁶ Alak 96/14.

⁷⁷ Fecr 89/14.

⁷⁸ Deylemî, *Firdevs*, c. 1, s. 429; İbn Hacer el-‘Askalânî, *el-İsâbe*, c. 3, s. 117; Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, c. 3, s. 74.

Âriflerden biri şöyle demiştir: “Allah sana ne kadar yakınsa, O’ndan o kadar hayâ et; sana karşı ne kadar kudretli ise, O’ndan o kadar kork.” Yine onlardan biri bana diyordu ki: “Kırk yıldır Allah’tan başkası için adım atmadım, hoşuma giden bir şeye, Allah’tan hayâ ettiğim için bakmadım.”

Sanki senin tarafından bir gözetleyici, içimden geçenleri izliyor;

Bir diğeri, gözümü ve dilimi gözlüyor.

Onun için, gözlerim senden sonra başkasına âit

Bir görünüşe bakar bakmaz dedim ki: Beni gördüler!

Senden sonra, başkasına ait bir söz

Söyleyince, dedim: Beni duydular!

Senden başkasını kalbimden geçirip,

Düşünecek olsam, hemen etrafımı kuşattılar.

II. Kelime-İ Tevhîdin Faziletleri

Kelime-i tevhîd büyük faziletleri vardır. Burada hepsini hakkıyla incelemek mümkün olmasa da, ilgili rivayetlerin bir kısmını zikredeceğiz.

Kelime-i tevhîd, takvâ sözüdür (*kelimet’üt-takvâ*).⁷⁹ Nitekim sahâbeden Hz. Ömer (r.a) böyle demiştir.⁸⁰

Kelime-i tevhîd; ihlâs sözüdür, Hakka şahitlik, Hakkın dâveti⁸¹, şirkten berî olma ve kurtuluştur.

Mahlûkat onun için yaratılmıştır. Yüce Allah, “*İnsanları ve cinleri ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.*”⁸² buyurmuştur.

Peygamberler onun uğruna gönderilmiş, kitaplar onun için indirilmiştir. Nitekim âyetlerde, “*Senden önce gönderdiğimiz her peygambere mutlaka şunu vahyetmişizdir: ‘Benden başka ilah yoktur. Öyleyse bana kulluk edin.’*”⁸³ “*Kullarından dilediklerine (peygamberlere), melekleri vahiy ile indirir: Benden başka ilah yoktur, öyleyse benden korkun, diye uyarın.*”⁸⁴ buyrulmuştur. Allah Teâlâ, burada, kullarına olan nimetlerinden birçoğunu zikrettiği için *Nahl* sûresine

⁷⁹ “Allah da peygamberine ve mü’minlere sükûnet ve güveni indirdi, onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı.” Fetih 48/26.

⁸⁰ Bkz. Heysemî, *Mecma’u2z-Zevâid*, c. 1, s. 15.

⁸¹ Bkz. Ra’d 13/14.

⁸² Zâriyât 51/56.

⁸³ Enbiyâ 21/25.

⁸⁴ Nahl 16/2.

“Ni‘am (nimetler)” sûresi de denmiştir. İşte aynı sebeple, Süfyân b. ‘Uyeyne (ö.198/814) demiştir ki: “Allah Teâlâ kullarına, ‘Lâ ilâhe illallah’ı öğretmekten daha büyük bir nimet vermemiştir. Çünkü dünyadakiler için soğuk su nasıl ise, âhiret ehli için ‘Lâ ilâh illallah’ öyledir.”⁸⁵

Evet; sevap ve azap yurdu onun için yaratılmış, hazırlanmış, peygamberlere cihad onun uğruna emredilmiştir. Onu söyleyen, malını ve canını korumuş olur; söylemekten kaçınanın malı da, canı da heder olur.

Kelime-i tevhîd, cennetin ve peygamberlerin davetinin anahtarıdır. Onunla Allah, Hz. Mûsâ ile konuşmuştur. Bezzâr’ın *Müsned*’inde ve başka kaynaklarda ‘Îyâz el-Ensârî’den Resûlullah (s.a.s.)’in şöyle buyurduğu nakledilir: “*Lâ ilâhe illallah*, hak sözdür, Allah için değerli bir kelâmdır. Onun Allah katında önemli bir yeri vardır. O öyle bir sözdür ki, onu samimi olarak söyleyeni Allah cennete sokar. Kim de onu yalancı bir şekilde söylerse, bu kelime onun kanını dökülmekten korur, malını muhafaza eder. Fakat yarın Allah’ın huzuruna vardığında, hesabını Allah sorar!”⁸⁶

Yukarıda da geçtiği gibi, *kelime-i tevhîd* cennetin anahtarıdır. Kelime-i tevhîd, cennetin fiyatıdır. Bunu Hasan söylemiştir ve zayıf yollarla hadîs olarak da nakledilmiştir.⁸⁷

Kimin son sözü “Lâ ilâhe illallah” olursa, cennete girer.⁸⁸ Kelime-i tevhîd, cehennemden kurtuluştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir müezzinin, “*Eşhedu en lâ ilâhe illallâh (Şahitlik ederim ki, Allah’tan başka ilâh yoktur.)*” dediğini işitince, “*Cehennemden çıktın!*” buyurdu.⁸⁹

Kelime-i tevhîd, mağfireti gerektirir. *Müsned*’de Şeddâd b. Evs ve ‘Ubâde b. Sâmî’ten rivayet edilen hadis şöyledir: “*Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ashâbına bir gün dedi ki: ‘Ellerinizi kaldırın ve ‘Lâ ilâhe illallah’ deyin.’ Ellerimizi kaldırdık ve bir müddet ‘Lâ ilâhe illallah’ dedik. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) elini indirdi ve, ‘Allah’a hamd olsun. Allahım, beni bu sözle gönderdin, bana onu emrettin ve bana cenneti onunla vaad ettin. Sen kesinlikle vaadinden dönmezsin!’ dedi. Sonra, ‘Müjdeler olsun, sevinin. Allah sizi bağışlamıştır.’ buyurdu.*”⁹⁰

Kelime-i tevhîd, güzel amellerin en güzelidir. Ebû Zerr (r.a) diyor ki: “*Yâ Resûlallah, bana, beni cehennemden uzaklaştıracak ve cennete yaklaştıracak bir amel söyle!*” dedim. Buyurdu ki: “*Kötü bir amel işlediğinde, ardından iyi bir şey*

⁸⁵ Ebû Nu‘aym, *Hilye*, c. 7, s. 272.

⁸⁶ Heysemî, *Mecma‘u’z-Zevâid*, c. 1, s. 26; Deylemî, *el-Firdevs*, c. 5, s. 8.

⁸⁷ Bkz. ‘Aclûnî, *Keşfu’l-Hafa*, c. 1, s. 391; Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr*, c. 3, s. 338; Deylemî, *el-Firdevs*, c. 2, s. 103.

⁸⁸ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 503; Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-Kebîr*, c. 20, s. 112; Beyhakî, *Şu‘abu’l-Îmân*, c. 1, s. 108.

⁸⁹ Müslim, *Salât*, 6; Tirmizî, *Siyer*, 46; Ahmed, *Müsned*, c. 1, s. 406; Heysemî, *Mecma‘u’z-Zevâid*, c. 1, s. 335.

⁹⁰ Ahmed, *Müsned*, c. 4, s. 124; Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-Kebîr*, c. 7, s. 289; Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 679.

yap. Çünkü bunun, on katına kadar karşılığı vardır.” Dedim ki: “Yâ Resûlallah! ‘Lâ ilâhe illallah’ iyi amellerden midir?” Efendimiz, “O, iyi amellerin en iyisidir.” buyurdu.”⁹¹

Kelime-i tevhîd günah ve hatâları siler. İbn Mâce’nin *Sünen*’inde Ümm Hânî’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “‘Lâ ilâhe illallah’ı hiçbir amel geçemez ve o hiçbir günahı bırakmaz.”⁹² Seleften biri öldükten sonra rüyada görülür. Hâli sorulunca der ki: “‘Lâ ilâhe illallah’ hiçbir şey bırakmadı!”

O, kalpte imandan silineni yeniler. *Müsned*’deki rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) ashâbına der ki: “İmanlarınızı yenileyin!” “İmanımızı nasıl yenileyelim?” dediklerinde, “Çokça ‘Lâ ilâhe illallah’ deyiniz.” diye cevap verir⁹³.

Hiçbir şey *mîzanda* ona denk gelemez. Eğer gökler ve yer onunla tartılacak olsaydı, onlara ağır basardı. Nitekim *Müsned*’de, Abdullah b. Amr’dan Resûlullah (s.a.s.)’ın şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Hz. Nuh, öleceği zaman oğluna dedi ki: ‘Sana ‘Lâ ilâhe illallah’ı emrediyorum; çünkü yedi gök ve yedi yer bir kefeye, ‘Lâ ilâhe illallah’ da öbür kefeye konacak olsaydı, ‘Lâ ilâhe illallah’ onlardan ağır gelirdi. Ve eğer yedi gök ve yedi yer kapalı bir halka olsaydılar, ‘Lâ ilâhe illallah’ o halkanın üzerine konsaydı, onu kırardı.”⁹⁴

Yine Abdullah b. Amr’dan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilir: “Hz. Mûsâ (aleyhisselâm) Allah Teâlâ’ya dedi ki:

- ‘Bana öyle bir şey öğret ki, hem seni zikredebim, hem de sana onunla duâ edeyim.’ Allah Teâlâ şöyle cevap verdi:

- ‘‘Lâ ilâhe illallah’ de.’ O da:

- ‘Senden başka ilâh yoktur yâ Rabbi! Ancak ben senden bana özel kılacağın bir şey istiyorum.’ dedi. Bunun üzerine Yüce Allah:

- ‘Ey Mûsâ, yedi gök ve içindekiler ile yedi yer bir kefeye, ‘Lâ ilâhe illallah’ da bir kefeye konsaydı, onlara ağır basardı.”⁹⁵ Aynı şekilde, günahlarla dolu amel defterlerinden de ağır gelir. Nitekim İmâm Ahmed, Nesâî ve Tirmizî’nin Abdullah b. Amr’ın Hz. Peygamber (s.a.s.)’den rivayet ettiği “kayıtlar (defterler)” ve “sahife” hadisinde böyle geçmektedir.⁹⁶

⁹¹ Ebû Nu’aym, *Hilye*, c. 4, s. 217-218.

⁹² İbn Mâce, *Edeb*, 45.

⁹³ Ahmed, *Müsned*, c. 2, s. 359; Hâkim, *Müstedrek*, c. 4, s. 285.

⁹⁴ Ahmed, *Müsned*, c. 2, s. 169; Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, s. 192; Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 112.

⁹⁵ Ebû Sa’îd el-Hudrî’den Nesâî, *Sünenu’l-Kübrâ*, c. 6, s. 208; İbn Hibbân, *Sahîh*, c. 14, s. 102; Hakîm Tirmizî, *Nevâdir*, c. 3, s. 264.

⁹⁶ Bahsedilen hadîsin Tirmizî’deki rivâyetine göre Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Aziz ve celil olan Allah kıyamet günü, ümmetinden bir adamı mahlûkatın üstünden seçer ve onun için doksan dokuz defter açar. Her defter, gözün alabildiği kadar büyüktür. Allah Teâlâ

Kelime-i tevhîd, Allah (c.c.)'ye vâsıl oluncaya kadar perdeleri kaldırır. Tirmizî'de Abdullah b. Amr'dan Hz. Peygamber (s.a.s.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: “*‘Lâ ilâhe illallah’ Allah’a ulaşıncaya kadar önünde hiçbir perde bulunmaz.*”⁹⁷ Yine Tirmizî'de rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “*Büyük günahlardan kaçındığı müddetçe, eğer bir kul ihlâslı olarak ‘Lâ ilâhe illallah’ derse, semânın kapıları Arşa varıncaya kadar mutlaka ona açılır.*”⁹⁸

İbn Abbâs (r.anhuma)'dan rivâyet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “*Her şeyin Allah ile kendi arasında bir perde vardır. Ancak ‘Lâ ilâhe illallah’ sözü bundan müstesnâdır.*”⁹⁹

Nasıl ki, senin dudakların ona engel olmuyorsa, aynı şekilde hiçbir şey, ona izzet ve celâl sâhibi Allah’a varıncaya kadar engel olmaz. Ebû Ümâme demiştir ki: “*Bir kul “tehlîl” getirsin (‘Lâ ilâhe illallah’ desin) de, bunu Arş’a varıncaya kadar bir şey engellesin; bu mümkün değildir!*”

Kelime-i tevhîd öyle bir sözdür ki, Allah, onu söyleyene nazar eder ve duâsına icâbette bulunur. Nesâî, *Kitâbu'l-Yevm ve'l-Leyle*'de ashâbdan iki kişiden Allah Resûlü (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu nakleder: “*Kim, içinden gelerek ve diliyle tasdik ederek, ‘Allah’tan başka ilâh yoktur, O tektir, mülk O’nundur, hamd O’na mahsustur, O’nun her şeye gücü yeter.’ derse, semânın kapıları ona açılır; tâ ki, Allah, bunu yer yüzünde söyleyen kişiye nazar eder. Ve Allah’ın kendisine nazar buyurduğu bir kula istediğinin verilmesi o kul için bir hakktır.*”¹⁰⁰

Bu sözü söyleyeni Allah tasdik eder. Nesâî, Tirmizî ve İbn Hibbân’ın Ebû Hüreyre ve Ebû Sa’îd’den rivâyet ettiklerine göre Resûlullah (s.a.s.) buyurmuştur ki:

“*Kul, ‘Lâ ilâhe illallah ve Allahu ekber (Allah’tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyüktür)’ dediği zaman, Rabbi onu tasdik eder ve*

- ‘Benden başka ilâh yoktur ve ben en büyüğüm!’ buyurur. Kul,

adama sorar: ‘Bu defterde yazılı olanlardan bir şeyi inkâr ediyor musun? Muhafız kâtiplerim sana haksızlık etmişler mi?’ Kul, ‘Ey Rabbim, hayır!’ der. Allah Teâlâ sorar: ‘Peki, herhangi bir geçerli mazeretin var mı?’ Kul der: ‘Hayır, ey Rabbim!’ Aziz ve celil olan Allah, ‘Evet! Senin bizim katımızda iyi bir amelin (hasenen) var. Bugün sana hiçbir zulüm yapılmayacak!’ buyurur. Hemen küçük bir sahife/fiş çıkarılır. Üzerinde *‘Eshedu en lâ ilâhe illallah ve eshеду enne Muhammeden abduhu ve rasûlüh* (Şehadet ederim ki, Allah’tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah’ın kulu ve elçisidir)’ yazılıdır.’ Sonra, Yüce Allah, ‘Ağırlığımı (amellerinin ağırlığını) hazırla!’ der. Kul sorar: ‘Ey Rabbim! Bu defterlerin yanında bu sahife ne yapabilir ki?’ Allah Teâlâ, ‘Sana zulmedilmeyecek!’ buyurur. Bunun üzerine defterler Mizan’ın bir kefesine konur, sahife de diğer kefesine. Tartılırlar. Defterler hafif kalır, sahife ağır basar. Esasen Allah’ın ismi yanında hiçbir şey ağır olamaz.” Bkz., Tirmizî, *İmân*, 16; İbn Mâce, *Zühd*, 35; Ahmed, *Müsned*, c. 2, s. 213.

⁹⁷ Tirmizî, *De‘avât*, 59.

⁹⁸ Tirmizî, *De‘avât*, 76.

⁹⁹ Deylemî, *el-Firdevs*, c. 3, s. 252; Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, c. 5, s. 25.

¹⁰⁰ Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed, *‘Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle*, Beyrut 1406, s. 150; Hakîm Tirmizî, *Nevâdir*, c. 1, s. 90.

- 'Allah'tan başka ilâh yoktur, O birdir, ortağı yoktur.' dediğinde ise:

- 'Benden başka ilâh yoktur, ben birim, ortağım yok!' der. Kul,

- 'Allah'tan başka ilâh yoktur, O birdir, ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur.' dediğinde, Allah şöyle der:

- 'Benden başka ilâh yoktur, ben birim, ortağım yok, mülk benimdir, hamd da bana mahsustur.' Kul,

- 'Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah'tan başkasında güç ve kudret yoktur.' dediğinde ise, Allah Teâlâ:

- 'Benden başka ilâh yoktur, benden başkasında güç ve kudret yoktur.' diye karşılık verir. Kim onu ölüm hastalığında söyler, sonra ölürse, ateş onu yakmaz."¹⁰¹

Kelime-i tevhîd, peygamberlerin söylediklerinin en faziletlisidir. Nitekim bu, Arafat günü duâsında geçmektedir.¹⁰²

Kelime-i tevhîd, zikirlerin en faziletlisidir. Câbir'in rivayetine göre Allah Resûlü (s.a.s.), "Zikrin en faziletlisi, 'Lâ ilâhe illallah'tır." buyurmuştur.¹⁰³ İbn Abbâs'tan gelen rivayette ise, "Allah'ın en çok sevdiği söz, 'Lâ ilâhe illallah'tır. Allah, o olmadan hiçbir ameli kabul etmez." denmiştir.¹⁰⁴

332

Kelime-i tevhîd amellerin en faziletlisi olduğu gibi, en çok onun sevabı kat kat verilir. Köle azad etmeye denktir, şeytana karşı sığınak olur. *Sahîhayn*'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilmiştir: Allah'ın Elçisi (s.a.s.) buyurdu ki: "Kim günde yüz defa, 'Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh, lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve hüve 'ale külli şey'in kadîr (Allah'tan başka ilâh yoktur, o tektir, ortağı yoktur, mülk O'undur, hamd O'na mahsustur. Ve O'nun her şeye gücü yeter) derse, bu, on köle azadına denk olur; onun için yüz hasene yazılır ve yüz günahı silinir. Geçirdiği gün geceye kadar şeytana karşı kendisi için bir sığınak olur. Bundan daha fazlasını okumayan hiçbir kimse, ondan daha faziletli bir amel yapmış olmaz."¹⁰⁵ Yine *Sahîhayn*'da, Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.)'ın dediğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu ki: "Kim onu (yukarıdaki zikri) on defa söylerse, İsmâil oğullarından dört kişiyi hürriyete kavuşturmuş gibi olur."¹⁰⁶

¹⁰¹ Tirmizî, *De'avât*, 37; Beyhakî, *Şu'abu'l-Îmân*, c. 1, s. 445; Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 46; İbn Hibbân, *Sahîh*, c. 3, s. 131.

¹⁰² Hz. Peygamber(s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Duâların en faziletlisi, Arafat günü duâsıdır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediklerinin en faziletlisi, 'Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh'tir." Tirmizî, *De'avât*, 79; Mâlik, *Nidâ*, 133; Beyhakî, *Şu'abu'l-Îmân*, c. 3, s. 462.

¹⁰³ Tirmizî, *De'avât*, 9; İbn Mâce, *Edeb*, 55; İbn Hibbân, *Sahîh*, c. 3, s. 126; Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 676.

¹⁰⁴ İbn Abdilber, *Temhîd*, c. 6, s. 49-50.

¹⁰⁵ Buhârî, *Bed'ul-halk*, 10; Müslim, *Zikr*, 10; Tirmizî, *De'avât*, 56; İbn Mâce, *Edeb*, 54.

¹⁰⁶ Buhârî, *De'avât*, 63; Müslim, *Zikr*, 10.

Tirmizî’de de İbn Ömer’den naklen Hz. Peygamber (s.a.s.)’in çarşıya girince yukarıdaki zikri söyleyip, ona “*Yuhyî ve yümît ve hüve hayyun lâ yemût, bi-yedihi ’l-hayr ve hüve ’alâ külli şey’in kadîr (Hayatı O verir, ölümü de O verir. Kendisi hayattâr, ölümsüzdür, hayırlar O’nun elindedir, O her şeye kâdirdir)*” kısmını ilâve edene Allah’ın bir milyon sevab yazıp, bir milyon da günahını affedeceğini ve mertebesini bir milyon derece yücelteceğini bildirdiğini nakleder. Bir rivayette de, “*onun için cennette bir evin binâ edileceği*” ilâvesi vardır.¹⁰⁷

Kelime-i tevhidin faziletlerinden biri de, kabir yalnızlığına ve haşrin korkusuna karşı bir emân olmasıdır. *Müsned*’de ve başka kaynaklardaki bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuştur ki: “*‘Lâ ilâhe illallah’ ehline kabirlerinde ve dirilmelerinde yalnızlık yoktur. Şimdi sanki ‘Lâ ilâhe illallah’ ehline bakıyorum: Kabirden kalkmışlar, başlarından toprağı silkeliyorlar ve ‘Bizden hüznü gideren Allah’a hamd olsun!’ diyorlar.*”¹⁰⁸ Mürsel bir hadiste ise, “*Kim her gün yüz defa, ‘Lâ ilâhe illallâh’ul-melik’ul-hakk’ul-mubîn’ derse bu onun için fakirliğe karşı bir güvence, kabir yalnızlığına karşı bir ünsiyet olur ve onun için zenginliği celb eder ve cennetin kapısını çalar.*”¹⁰⁹ denmiştir.

Kelime-i tevhîd, kabirlerinden kalktıklarında mü’minlerin şîârıdır. Nadr b. Arabî (ö.168/784) der ki: “*Duyduğuma göre insanlar kabirlerinden kalktıklarında şiarları ‘Lâ ilâhe illallah’ olacaktır.*” Taberânî’nin rivayet ettiği bir hadîse göre, “*Bu ümmetin sırat üzerindeki şîârı, ‘Lâ ilâhe illâ ente (Senden başka ilâh yoktur)’ olacaktır.*”¹¹⁰

Faziletlerinden biri de şudur: Onu söyleyene cennetin sekiz kapısı açılır ve o kişi dilediğinden girer. Hz. Ömer (r.a)’in Hz. Peygamber (s.a.s.)’den rivayet ettiği “*abdestten sonra kelime-i şehâdet getiren*” ile ilgili hadiste böyle buyrulmuştur¹¹¹. *Sahîhayn*’da ‘Ubâde b. Sâmit (r.a)’tan gelen rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “*Kim Allah’tan başka ilâh olmadığına, Allah’ın bir ve şeriksiz olduğuna ve Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna, Hz. İsâ’nın da Allah’ın kulu ve elçisi olup, Hz. Meryem’e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruh olduğuna, cennet ve cehennem hak olduğuna şehâdet ederse, Allah onu cennetin sekiz kapısından dilediğinden içeri koyacaktır.*”¹¹² Abdurrahman b. Semure’nin, Allah Resûlü (s.a.s.)’in gördüğü uzun rüyayı naklettiği rivayette şöyle geçer: “*... Ve ümmetimden bir kişiyi gördüm; cennetin kapılarına gidiyor, fakat kapılar yüzüne kapanıyordu. Bunun üzerine kelime-i şehâdet geldi ve cennetin kapılarını açtı ve onu cennete koydu.*”¹¹³

Faziletlerinden biri de, onu söyleyenlerin, onun haklarını yerine getirmedeki kusurlarından dolayı cehenneme girmiş olsalar bile, nihayetinde

¹⁰⁷ Tirmizî, *De’âvât*, 36; İbn Mâce, *Ticârât*, 40; Dârimî, *Sünen*, c. 2, s. 379.

¹⁰⁸ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, c. 9, s. 181; Beyhakî, *Şu’ab’ul-Îmân*, c. 1, s. 111. Ayrıca bkz. Heysemî, *Mecma’uz-zevâid*, c. 10, s. 83.

¹⁰⁹ Ebû Nu’aym, *Hilye*, c. 8, s. 280; İbn Abdilberr, *Temhîd*, c. 6, s. 54.

¹¹⁰ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, c. 1, s. 57; Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr*, c. 4, s. 161.

¹¹¹ Müslim, *Tahâret*, 6; Ahmed, *Müsned*, c. 1, s. 230.

¹¹² Buhârî, *Ehâdîs*, 45; Müslim, *Îmân*, 10.

¹¹³ Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid*, c. 7, s. 180; Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr*, c. 3, s. 25.

oradan çıkacak olmalarıdır. *Sahîhayn*'da Enes (r.a)'dan naklediliyor: Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: “*Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘İzzetime, celâlîme, kibriyâma ve azametime yemin olsun, oradan (cehennem) Lâ ilâhe illallah diyenleri mutlaka çıkaracağım.*”¹¹⁴ Taberânî, Enes (r.a)'dan naklediyor: Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu: “*Lâ ilâhe illallah diyenlerden bazı insanlar günahları sebebiyle cehenneme girerler. Lât ve Uzzâ'ya tapanlar onlara, ‘Allah'tan başka ilâh yoktur, demenin size faydası olmadı!’ derler. Bunun üzerine Allah puta tapanlara öfkelenir ve tevhîd ehlini cehennemden çıkarır. Böylece onlar cennete girerler.*”¹¹⁵

İşte Allah, emirlerini yerine getirmediği için öfkelendiği kullarına böyle ihsanda bulunuyor. Peki, ya râzı olduğu zaman durum nasıl olur! O, tevhîdin haklarını ifâda kusur etse bile, kendisinin yegâne ilâh olduğunu kabul edenle, şirk koşana eşit muamelede bulunmuyor. Seleften biri demiştir ki: “Hz. İbrâhîm (a.s.) ‘Allah’ım! Sana ortak koşanlarla ortak koşmayanları ortak kılma!’ diye dua ederdi.” Seleften biri duâsında şöyle derdi: “Allahım, sen cehennem ehli hakkında, ‘Allah ölenleri diriltmeyecektir diye Allah’a yemin ettiklerini’¹¹⁶ bildiriyorsun. Biz de bütün gücümüzle yemin ediyoruz ki, Allah ölenleri mutlaka diriltecektir. Allah’ım, sen bu iki yemin sahiplerini aynı yurttan bir araya getirme!”

[Ahmed b. Ebu'l-Havârî (ö.246/860) anlatıyor: Ebû Süleyman'ın (ö.215/830) yanına gittim. Ağlıyordu. ‘Neden ağlıyorsun?’ dedim.] Ebû Süleyman şöyle dedi: ‘Eğer bana cimriliğimi sorarsa, ben O'nun cömertliğini talep edeceğim. Günahlarımın hesabını sorarsa, affını isteyeceğim. Eğer beni cehenneme atarsa, cehennemdekilere O'nu sevdiğimi söyleyeceğim!’

Ona ulaşmak ne hoş, ne tatlı!

Ne acı ondan ayrılmak, ne zor!

Rızada ve öfkede ne heybetli!

Kendisine azap etse de kalp onu sevmekte.

Âriflerden biri gece boyunca ağlıyor ve diyordu ki: “*İster bana azap et, ister merhamet et; ben seni seviyorum!*” Ârifler, azaptan daha çok ayrılık (hicap)'tan korkarlar. Zünnûn (ö.245/859) demiştir ki: “*Cehennem korkusu ayrılık korkusunun yanında, deryadaki damla gibidir.*” Âriflerden biri ise şöyle diyordu: “*İlâhım, efendim, mevlâm! Beni bütün azaplarına dûçâr etsen de, senden uzak geçen zamanlarım benim için azaptan daha büyüktür.*” Yine âriflerden birine dendi ki: “*Seni reddedip kovsaydı ne yapardın?*” şöyle cevap verdi:

Sevgide vuslat bulamadığımda,

¹¹⁴ Buhârî, *Tevhîd*, 36; Müslim, *Îmân*, 84.

¹¹⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, c. 7, s. 209; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, c. 10, s. 379.

¹¹⁶ Nahl 16/38.

Cehennemde bir konak yeri isterim.

Sonra oradakileri nidâ ile bizâr ederim

Oranın her tarafında sabah akşam:

“Ey müşrikler gürûhu! Saldırın üstüne,

Celîl’i sevdiğini iddia edenin.

O, iddia ettiğini hak etmemiştir.

İşte onun cezası uzun süren azaptır!”

Sonsöz

Kardeşlerim! Bugün tevhîdi gerçekleştirmek ve yaşamak için elinizden geleni yapın. Çünkü Allah’ın azabından, ancak o kurtarabilir. Hiç kimse, “*Lâ ilâhe illallah*”tan daha güzel bir söz söylemiş değildir.

Konuşanlar söz söylediklerinde demediler

Daha güzelini “O’ndan başka ilâh yok,

Celâl sâhibi olan Allah yüceler yücesidir!

Ve şahidim ki, O’ndan başka tanrı yok!

Kim başışlar günahlarımı, kim temizler

Senden başka, ey kendisinden gayri ilâh olmayan!”

Onu birleyenlere ebedî cennetler vardır.

Şâhidim ki, O’ndan başka ilâh yok.

Onun ateşi yakmaz o kimseyi ki,

Şâhitlik eden, O’ndan başka ilâh yok diye.

Gönülsüzce değil, içten gelerek söylüyorum:

Ben şâhidim ki, O’ndan başka ilâh yok!